Slöjdöversyn Region Gotland

Mia Lindgren, Brighter business AB
September 2026

Uppdragets syfte

Denna översyn belyser den regionala slöjdutvecklingen på Gotland och ger en översikt av områdets behov, slöjdutvecklarens roll, nuvarande organisering samt möjligheter och utmaningar framåt. Rapporten ger ett underlag för utvecklarorganisationens fortsatta arbete och för det fortsatta slöjdfrämjandet på Gotland.

Bakgrund

Under senare år har förutsättningarna för det regionala slöjdfrämjande arbetet på Gotland förändrats genom omorganisationer och omprioriteringar av resurser. Tidigare bedrevs verksamheten inom ramen för en egen regional hemslöjdsinstitution, medan nuvarande struktur i huvudsak omfattar strategisk utvecklarfunktion med Gotlands museum som hemvist. Frågor har väckts kring ansvarsfördelning, långsiktighet, målgrupper, samverkan och hur slöjdområdet bäst kan främjas framåt. Det finns ett behov av att analysera nuläget, tydliggöra den regionala utvecklarrollens funktion och identifiera vilka strukturer och resurser som krävs för ett hållbart och relevant slöjdfrämjande arbete på Gotland.

Metod

Insamlingen av data har skett genom intervjuer med Region Gotland, Region Halland, Kulturrådet och aktörer inom slöjd och hantverk på Gotland. I augusti 2026 genomfördes en workshop med nio inbjudna aktörer från olika delar av Gotlands slöjdverksamheter. Deltagarna representerade civilsamhälle, studieförbund, barn och unga, fria professionella utövare samt regionala tjänstepersoner.

Slöjdens förutsättningar och organisering i Sverige

Slöjd i Sverige

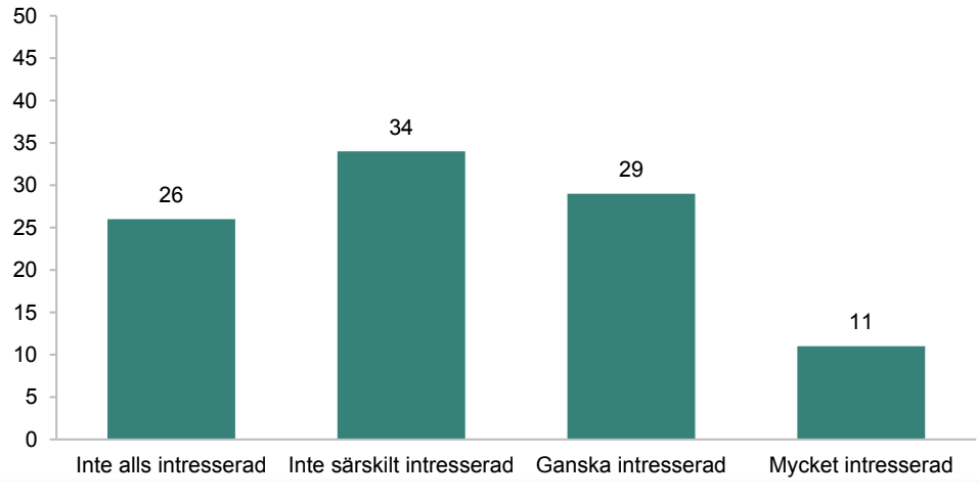
Slöjd är ett samlingsnamn för många – ofta lågteknologiska och historiskt förankrade – tillverkningstekniker och ett kulturområde i ständig utveckling. Ofta bottnar slöjd i praktiska behov, människans påhittighet, tillgången till material och kompetensen i att lösa tekniska problem. I kommentarsmaterialet till grundskolans kursplan för slöjdämnet står att elever genom slöjd tränas i kreativitet, självtillit, handlingsberedskap och förmågan att fatta egna beslut och förstå konsekvenserna av dem. I korthet kan slöjd sammanfattas som det man tillverkar själv eller skapar med händerna.

Slöjd och hantverk är ett kulturområde som omfattar både professionellt och ideellt utövande och som finns i hela landet. Slöjd har en bred förankring i befolkningen och intresset har varit stabilt under det senaste decenniet. Myndigheten för kulturanalys rapport om kulturvanor inom slöjd och hantverk från 2021 visar att omkring 40 procent av befolkningen är mycket eller ganska intresserade av hemslöjdområdet (se tabell). I myndighetens rapport Kulturvanor 2025 säger 31% att de har ägnat sig åt handarbete eller hantverk minst någon gång i månaden, vilket är en ökning med 7 procentenheter jämfört med 2024. Rapporterna visar små skillnader i utövande mellan olika åldergrupper, men att intresset hos kvinnor och personer på landsbygden generellt är större än hos män och stadsbor. Samtidigt är slöjd geografiskt spridd över landet med mindre koncentration till storstäder vilket skiljer sig mot många andra kulturområden.

4 av 10 är ganska eller mycket intresserade av hemslöjd

Undersökningen som genomfördes 2021 visar att drygt en tiondel av invånarna är mycket intresserade av hemslöjd (figur1). En tredjedel är ganska intresserade, medan sex av tio uppger att de inte är särskilt intresserade eller inte alls är intresserade.

Figur 1. Intresse för hemslöjd och hantverk 2021, procent

Hemslöjdsmarknader och -utställningar är centrala offentliga arenor för området. År 2021 hade omkring en fjärdedel av befolkningen besökt en hemslöjdsmarknad eller hemslöjdsutställning under det senaste året. Kvinnor och personer med högre utbildning deltog i större utsträckning än män respektive personer med lägre utbildning, och deltagandet varierar något beroende på geografisk hemvist.

I Sverige pågår ett löpande offentligt arbete med främjande av slöjd och hemslöjd. Det offentliga främjandet av hemslöjd har en lång historia i Sverige där staten sedan 1872 har bedrivit insatser för att främja området.

Slöjdens organisering och exempel på främjande arbete i andra regioner

Slöjdområdet i Sverige vilar på ett brett nätverk av aktörer inom kultur-, närings- och kulturarvssektorn – föreningar, studieförbund, kultur- och utbildningsinstitutioner samt företagare – ofta med stöd av hemslöjdskonsulenter och regionala utvecklare. Genom kurser, folkbildning, utställningar, projekt och mötesplatser sprider dessa aktörer kunskap och skapar förutsättningar för både fritidsslöjdare och yrkesverksamma att utvecklas.

Slöjden i Sverige är ett levande kulturområde med stark lokal förankring, men saknar formella institutioner och branschstruktur. För att fältet ska utvecklas långsiktigt krävs att infrastrukturen stärks, samordnas och erkänns.

Citat från Kulturrådet hemsida

Föreningar

I Sverige finns en stark hemslöjdsrörelse som samlas inom Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund (SHR). SHR har 24 länsförbund med anslutna lokalföreningar och 14 000 enskilda medlemmar. Verksamheten finansieras främst genom medlemsavgifter och statligt verksamhetsbidrag från Kulturrådet. SHR jobbar för att sprida kunskap och information om slöjd och hantverk och skapa förutsättningar för att fler ska slöjda. De driver projekt, arrangerar seminarier, förvaltar Hemslöjdens samlingar på Digitalt museum, förvaltar stiftelser och delar årligen ut stipendier till studerande och slöjdföretagare.

Slöjdföretagande

Slöjdföretagande bedrivs ofta i liten skala av mikro- och soloföretagare där många yrkesverksamma har flera verksamhetsben så som tillverkande slöjdare, kursledare, författare och föreläsare. Många kombinerar företagande med anställning inom närliggande eller annat verksamhetsområde. Slöjdföretagande är ett litet yrkesområde som saknar tydliga strukturer och etablerad branchorganisation vilket gör det svårt att få tillgång till stöd, yrkesmässiga avtal eller professionellt erkännande. Slöjdare är ofta verksamma utanför storstäderna och företagen bidrar till lokal utveckling, kulturell mångfald, kulturarv, innovation och hållbara alternativ. Främjande arbete från regionen kan skapa bättre möjligheter och förutsättningar för slöjden att utvecklas och stärkas som näringsgren.

Slöjden är en del av de kulturella och kreativa branscherna där Gotland enligt kulturplanen är ett av tre län med störst tillväxt inom området de senaste åren.

Slöjdutvecklare och hemslöjdskonsulenter i Sverige

"Hemslöjdskonsulenter och regionala utvecklare inom hemslöjd/slöjd finns över hela landet och spelar en nyckelroll i att främja slöjdens utveckling."

Citat från Kulturrådets hemsida

Den regionala infrastrukturen för slöjd består i stor utsträckning av konsulent- och utvecklarverksamhet inom kultursamverkansmodellen. I hela landet finns omkring 50 hemslöjdskonsulenter och regionala slöjdutvecklare. Verksamheten bedrivs med olika typer av huvudmän där regioner, länsmuseer och ideella hemslöjdsföreningar är de vanligaste. Historiskt har även kommuner och hushållningssällskap haft rollen som huvudman.

Uppdragets utformning och avgränsning skiljer sig mellan olika delar av landet men är främjande mot olika målgrupper. Att skapa förutsättningar för professionella slöjdare och att ge barn och unga möjlighet att möta och utöva slöjd är viktiga delar av verksamheten liksom att stödja civilsamhällets aktörer. En central del är att förvalta och vidareföra immateriellt kulturarv genom kunskap om traditionella material och tekniker. Att främja pedagogiska arbetet görs ofta genom samverkan med studieförbund, föreningsliv och museer, medan även bibliotek återkommer som samarbetspartners.

Utöver det kulturarvsinriktade arbetet omfattar verksamheten bland annat hållbarhetsfrågor samt internationella och interkulturella perspektiv. Skillnaderna i hur uppdraget organiseras och genomförs innebär att det finns flera regionala modeller för det slöjdfrämjande arbetet. Vid inriktning av det regionala uppdraget kan det därför finnas värde i att studera hur andra regioner har valt att organisera, tolka och avgränsa sitt ansvar för slöjdområdet. Detta kan ge underlag för att identifiera olika arbetssätt och organisatoriska lösningar.

Exempel Region Halland

Region Halland blev, tillsammans med Region Gotland och ytterligare tre regioner, de första att ingå i kultursamverkansmodellen 2011. De har gjort förflyttning i olika steg från att tidigare ha varit länshemslöjdskonsulenter med butik och kurslokal till den nuvarande utvecklarorganisationen med en regional utvecklare inom slöjd och konsthantverk.

Sedan våren 2026 har Falkenbergs kommun fått ett utökat uppdrag med Rian Designmuseum som en regional nod för slöjd och konsthantverk samt medel för en heltidstjänst som kulturproducent inom slöjd och konsthantverk. Denna tjänst delas mellan producenttjänsten på 80% och en kommunikationstjänst på 20%, båda med kommunen som arbetsgivare men under samma regionala uppdrag som den regionala utvecklaren. Därtill har regionen ett avtal med den regionalt ägda Löftadalens folkhögskola för genomförandet av en slöjdhandledarutbildning.

Region Halland har gått från en tidigare tjänsteuppdelning med utvecklare inom hård respektive mjuk slöjd samt utvecklare för slöjd med barn och unga till deras nuvarande modell. Den regionala utvecklaren beskriver sig idag som generalist inom slöjd med med expertisen att identifiera experterna inom olika slöjdområden.

Slöjd på Gotland - Aktörer

Gotlands slöjdstruktur består av många små och mindre näringsverksamheter, ideella föreningar, ekonomiska föreningar och kooperativ, verksamhet i studieförbund, textilutbildning på Gotlands folkhögskola, regional slöjdutveckling med Gotlands museum som områdesansvarig och det regionala resurscentrat Konst och form som även innefattar området slöjd med region Gotland som huvudman. Vissa av dessa bär offentlig finansiering i form av kommunalt verksamhetsbidrag eller tillfälliga regionala eller kommunala arrangörs- eller projektbidrag eller som del inom kultursamverkansmodellen. De flesta verksamheter är självfinansierade.

Verksamheter - några exempel:

Detta är exempel på några av de verksamheter som arrangerar mötesplatser för slöjdintresserade på Gotland.

Gotlands läns hemslöjdsförbund har 280 medlemmar och arrangerar olika typer av aktiviteter. En av dessa är öppet slöjdhäng varje torsdag kväll under terminerna i Hantverket på Kulturum i Visby med ett snittdeltagande på 15-30 personer. 2027 kommer de att flytta sin huvudsakliga verksamhet till Space rum för skapande och även starta upp barnverksamhet tillsammans med Space i utökade lokaler.

Medeltidsveckan är Sveriges största historiska festival med 800 programpunkter varje år. Under året har de öppna hantverksträffar varje tisdag kväll på Medeltidsveckans kansli.

Textil Gotland är ett nätverk för textilt verksamma personer med 57 medlemmar. De arrangerar fortbildningar för sina medlemmar, en årlig sommarutställning samt öppna aktiviteter för allmänheten.

Kooperativ som har butik med försäljning, hela eller delar av året, är **Kvinnfolki**, **STUK Butik och Galleri**, **Suderverket**, **Källingknuten** och **Formkollektivet Gotland**.

Platser för eget skapande finns bland annat genom **Hantverkshuset i Burgsvik**, **Space rum för skapande** i Visby och **Hantverket** i Visby.

Biblioteken och studieförbunden arrangerar cirklar, träffar och föreläsningar på hela ön.

Gotlands folkhögskola driver en 1-2-årig textillinje som ger en bred grund inom det textila området och förbereder för högre studier.

Det finns även flera hantverksbutiker och ett stort antal företagare med slöjd och hantverk som hela eller del av sin verksamhet.

Slöjdområdet har bäring på intressenter och aktörer inom många olika sektorer såsom turism, näringsliv, utbildning, kulturarv, beredskap och hållbarhet.

Region Gotland

Region Gotland är en kommun som även bär det regionala uppdraget för kultur och ingår i den nationella kultursamverkansmodellen. Det regionala kulturarbetet bedrivs i samspel med de regionala kulturinstitutionerna och utvecklarorganisationen, som tillsammans har i uppdrag att främja kulturlivet på Gotland inom specifikt musik, teater, dans, litteratur, film och kultur och hälsa. Under Kulturenheten ligger även det regionala resurscentret för bild, form, slöjd, och gestaltad livsmiljö **Konst och form på Gotland**, som är en del av kultursamverksanmodellen och en egen regional institution. Kulturverksamheten inom Region Gotland samordnas av Kultur- och fritidsavdelningen inom Regionstyrelseförvaltningen.

Den kommunala kulturenheten fördelar kommunala verksamhets- och arrangemangsstöd till kulturorganisationer. Inom enheten hanteras också den offentliga konsten enligt 1%-regeln och kultur i skolan, bland annat Skapande skola och kulturgarantin. Kulturenheten driver sedan 2025 **Revet ungkulturhus** på Kulturum i Visby för unga 13-25 år som arbetar med alla konstformer inklusive slöjd.

Gotland museum

Gotlands Museum har en central regional funktion inom konst, kulturarv och kunskapsförmedling. Utifrån sitt uppdrag från stat och region samt stiftelsens stadgar ska museet samla, bevara och tillgängliggöra kunskap om Gotlands konst-, natur- och kulturarv. Museet ska också bedriva professionell verksamhet inom sina kompetensområden och fungera som en kunskapsresurs för samhället.

Museets roll inom kultursamverkansmodellen omfattar även ett regionalt ansvar för slöjdområdet. En del av uppdraget är att skapa förutsättningar för kulturverksamhet på Gotland genom att göra den egna verksamheten tillgänglig och stödja andra aktörer i regionen. Som en del av det regionala främjandeuppdraget är Gotlands Museum huvudman för kulturutvecklare inom kulturarv samt slöjd och form.

Slöjd i kulturplanen

Det regionala främjandet av slöjdområdet utgår från region Gotlands kulturplan 2025-2028 som beskriver hur den nationella och regionala kulturpolitiken ska genomföras på Gotland. Den utgör även basen för fördelning av medel, både statlig (genom kultursamverkansmodellen), regional och kommunal. Kulturplanen relaterar till den regionala utvecklingsstrategin Vårt Gotland 2040 som beskriver hur alla aktörer i regionen ska samverka mot politiskt beslutade mål och prioriteringar.

Slöjd innebär hantverksmässig tillverkning av föremål och är en viktig del av vårt immateriella kulturarv som ett sätt bevara och skapa förståelse för traditioner och hantverkskunskaper.

Citat från Kulturplan 2025-2028

Till kulturplanen finns en tillhörande handlingsplan som beskriver insatser mot de mål som beskrivs i kulturplanen och visar vilka aktörer som är delaktiga i genomförandet.

Flera av de tio målen med tillhörande insatser i handlingsplanen berör slöjdområdet. Några exempel är:

Mål: 1 Strukturellt svaga områden stärks.

- Etablera Resurscenter konst och form som en regional kulturinstitution.
- Utreda former för samverkan kring och långsiktig finansiering av projektet Hantverket.
- Prioritera utpekade svaga områden i Skapande skola och stödgivning. Vid stödgivning och arbete med skapande skola särskilt prioritera dans, konst och slöjd/form.
- Prioritera utpekade svaga områden i programsättning.

Mål 2: Fler verksamhetsanpassade lokaler är tillgängliga.

- Kartlägga och synliggöra de lokaler inom Region Gotland som kan användas av kulturområdet.

Mål 3: Stärkta förutsättningar för konstnärligt skapande, hög kvalitet och professionell utveckling.

- Samverkan mellan regionala kulturinstitutioner och fria aktörer ökar. Interregionala, nationella och internationella samarbeten utvecklas.
- Främja talangutveckling genom exempelvis stödgivning, rådgivning, ambassadörsverksamhet, mentorskap, kultursommarjobb, synliggörande av utbildningar med mera.
- Kulturområdesövergripande samverkan kring kompetensutveckling och professionalisering, för kulturskapare och organisationer.

Mål 4: Fler barn, unga och unga vuxna på Gotland deltar i och skapar kultur.

- Utveckla samverkan med lokala kulturskapare och skolor kring skapandeaktiviteter i skolan. Möjliggör lokala aktörers utveckling av utbud riktat mot skolan, exempelvis genom Skapande skola.
- Utveckla kulturutbudet på fritiden mot underrepresenterade grupper inom gruppen barn, unga och unga vuxna samt mot de som har störst behov. Utveckla möjligheterna att ta del av och skapa kultur på fritiden.

Mål 7: Kulturens roll för demokratiutveckling stärks.

- Öka kunskapen om och säkra kulturens roll i den civila beredskapen. Sprida kunskap om kulturens del i hållbar samhällsutveckling, trygghet och beredskap.

Mål 9: Företag inom kulturella och kreativa branscher har goda möjligheter att utvecklas.

- Främja strukturer för extern samverkan. Främja möten mellan KKB-företag, mellan KKB-företag och övrigt näringsliv samt mellan KKB-företag och offentliga organisationer och akademien.
- Verka för ökad hållbarhet för fria professionella kulturskapare. Säkerställa att regionala institutioner och Region Gotland arvoderar professionella kulturskapare enligt avtal och branschrekommendationer.
- Verka för införande av produktionsstöd för samtliga konst- och kulturområden samt stipendier för fria professionella kulturskapare.

Mål 10: Kulturen bidrar till miljömässigt hållbar samhällsutveckling.

- Utveckla samarbeten och projekt där konst och kultur bidrar till vidgade perspektiv och beteendeförändringar kring klimat och miljö. Tillvarata kulturen som metod att lyfta miljöfrågorna.
- Kunskapsutveckling kring och utveckling av miljömässigt hållbara arrangemang och hållbar konst och kulturproduktion. Stimulera hållbar produktion, återbruk och resursdelning.

Nuvarande organisatoriska resurser

I den regionala verktygslådan finns i nuläget ett antal resurser riktade till slöjdområdet.

Slöjd- och formutvecklare

Gotlands museum har i regionalt uppdrag att tillhandahålla främjandeverksamhet inom slöjd/form. Stödgivningen från Region Gotland har som utgångspunkt de nationella kulturpolitiska målen och Kulturplan 2025-2028 och museet får verksamhetsstöd för tre 50-procentiga utvecklartjänster inom slöjd- och formutveckling samt kulturarvsutveckling. Slöjd- och formutveckling är i dagsläget uppdelad på två halvtidstjänster. Enligt överenskommelsen mellan Region Gotland och Gotlands museum ska dessa ska arbeta främjande över hela fältet, vara en länk till civilsamhället och till fria professionella kulturskapare samt ingå i den gemensamma utvecklarorganisationen.

Utvecklarnas uppgift är att:

- Bidra till ett helhetsperspektiv inom respektive område med överblick och fördjupad kunskap - lokalt, regionalt, nationellt och internationellt.
- Vara en aktiv resurs för alla utövare inom området, exempelvis genom att verka via olika nätverk, ge stöd i frågor om extern finansiering och projektansökningar samt initiera kompetensutveckling.
- Regelbundet anordna nätverksträffar (ca 2-4 st/år) och kompetensutvecklingstillfällen.
- Bidra till att prioriterade målgrupper får möjlighet att möta den professionella kulturens olika uttrycksformer hos såväl institutioner som fria utövare.
- Arbeta strategiskt och processledande och samverka med områdets aktörer utifrån främjandeområdets specifika behov.
- Delta i bedömning inom stödgivning.
- Samarbeta med övriga utvecklare i områdetsövergripande verksamhet.
- Efterleva Region Gotlands policy för jäv och korruption
- Efterleva Region Gotlands policy för bisyssla.

Till utvecklartjänsterna finns områdesmedel som för slöjdens del är större än övriga kulturområden på grund av områdets svaga infrastruktur. Områdesmedlen för slöjd ligger 2026 på 250 000 kr och har fördelats mellan insatser för Hantverket, SPOK, satsning på barn och unga, satsning på lin och linne, korgträff och nätverksträffar.

Tjänsterna som slöjd- och formutvecklare har haft begränsad tjänsteomfattning sedan 1 september 2025. Plattformen SPOK drivs på prov av företagarföreningen Tillväxt Gotland och Gotlands museum köper in fler externa tjänster för att genomföra planerad verksamhet.

Konst och form på Gotland

Konst och form på Gotland är ett regionala resurscenter för konst, form, slöjd och gestaltad livsmiljö inom Region Gotland. Konst och form vänder sig i första hand till fria professionella utövare och andra aktörer inom konst och form. Inom resurscentret drivs dialoger och debatter, nätverksträffar, kompetenshöjande insatser, en digital plattform och tillgängliga lokaler för möten, workshops eller utställningar.

På Konst och form arbetar en verksamhetsansvarig på 50 % samt från 1 september 2026 den regionala bild- och formutvecklaren på 50 %. Denna tjänst hade tidigare titeln Konstutvecklare med hemvist på Gotlands museum. Titelbytet till bild- och formutvecklare har gjorts för att linjera med områdesindelningen i Kulturrådets riktlinjer för kultursamverkansmodellen.

SPOK

SPOK står för Samtida Produktion Och Konsumtion och är en nationell plattform som verkar för utveckling av lokal produktion i hela Sverige och i förlängningen en mer lokal konsumtion.

SPOK Gotland startades våren 2022 med syftet att stärka det lokala näringslivet, professionella formutövare och tillverkande företag, att bevara och sprida kunskap om material och bearbetningstekniker samt att skapa förutsättningar för hållbar utveckling.

SPOK Gotland drivs av Gotlands Museum på uppdrag av Region Gotland. Region Gotland står för finansieringen av projektet och innehar medlemskapet i SPOK Sverige. Svensk Form Gotland är initiativtagare till SPOKs etablering på Gotland och sitter tillsammans med företagarorganisationen Tillväxt Gotland med i styrgruppen för projektet.

Ekonomiska stöd

Region Gotland har olika former av tillgängliga regionala stöd för slöjdaktörer. Vissa stöd kan sökas av fria professionella kulturskapare, studenter och andra av kulturorganisationer såsom ideella föreningar eller stiftelser.

Arrangemangsstöd kan sökas för offentliga och temporära kulturarrangemang som är öppna för allmänheten.

Stipendier för yrkesverksamma, unga arrangörer samt vistelsestipendier kan sökas för konstnärlig utveckling och fritt skapande.

Projektstöd kan sökas för temporära projekt och initiativ som bidrar till förnyelse och utveckling inom kulturområdet på Gotland.

Verksamhetsstöd fördelas varje år till kulturorganisationer på Gotland och syftar till att stötta den kulturella infrastrukturen på ön.

Rabatterade resor erbjuds till frilansande kulturaktörer och grupper som erhåller stöd och är ett samarbete mellan Region Gotland och Destination Gotland.

Landsbygdernas lokaler innefattar årligt lokalstöd och investeringsstöd och kan sökas för lokaler i landsbygd på Gotland som är tillgängliga för olika verksamheter och aktiviteter.

Region Gotland äger också lokaler som kan hyras för arrangemang, möten eller kurser.

Regionalt Produktionsstöd finns i dagsläget endast för film och litteratur och saknas alltså för slöjdområdet.

Utöver regionala stöd finns det finansiering att söka för projekt eller verksamhet nationellt och internationellt genom bl.a. Kulturrådet, Konstnärsnämnden, Myndigheten för civilsamhälles- och ungdomsfrågor, Nordisk kulturfond, Nordisk kulturkontakt och EU-programmet Creative Europe. Information om möjligheten till dessa stöd sprids via regionens utvecklare.

Referensgrupp fria professionella kulturskapare

På Gotland finns idag en referensgrupp bestående av professionella kulturskapare från olika konstområden. Referensgruppen finns för att regionen ska ha uppdaterad information om de professionella utövarnas behov och för att ta del av utövarnas synpunkter i regionala kulturstrategiska frågor. I referensgruppen finns slöjdområdet representerad.

Referensgruppen träffas två till fyra gånger per år och fungerar som en dialogyta för kunskapsutbyte. Målet med referensgruppen är att skapa delaktighet för fria professionella kulturskapare i de kulturfrågor som berör dem och för att stärka Region Gotland som attraktiv plats för yrkesverksamma kulturskapare att bo, utvecklas och verka i. Referensgruppens medlemmar väljs genom en utlysning i ett öppet ansökningsförfarande och arvode utgår till deltagarna enligt rekommendationer från KLYS.

Identifierade behov, analys och slutsats

Baserat på en workshop med slöjdaktörer på Gotland i augusti 2026 och telefonintervjuer med regionala, nationella och lokala aktörer inom slöjdområdet har behov i Gotlands slöjdstruktur identifierats. Region Gotland är mottagare av vissa av dessa behov medan andra riktas mot andra parter eller nivåer i det politiska systemet. Underlaget visar dock tydligt att flera av de behov som framkommit kräver samverkan mellan flera parter, där regionen har goda möjligheter att agera initiativtagare eller dörröppnare.

Identifierade behov

Samordning och samverkan

Vikten av en samordnade roll är något som återkommer i intervjuer, samtal och workshops med branschen, men också i den årliga områdesanalys som görs av de regionala slöjd- och formutvecklarna. I dagsläget bedriver flera aktörer liknande verksamhet utan att veta om varandra och saknar därmed möjlighet att samordna sina aktiviteter när de ser detta som gynnsamt.

Det behövs en spindel i nätet som har överblick över slöjdområdet på Gotland och som kan skapa möten mellan intressenter som skulle ha nytta av att känna till varandra. Tydlig och stärkt samordning inom slöjdområdet kan bidra till större samverkan och resurseffektivitet då resurser kan delas av fler parter med liknande behov. Samtidigt behöver det ske tidseffektivt så att aktörerna känner att det ger, och inte tar tid från deras kärnverksamhet.

Samordning behövs även med andra kulturområden då många professionella utövare inom slöjd jobbar områdesöverskridande eller tvärvetenskapligt. Exempelvis kan man vara verksam som både slöjdare och författare eller jobba i skärningspunkterna mellan slöjd-, dans- och cirkusområdet. Samordning och samverkan mellan de regionala kulturutvecklare, där de väl känner till varandras verksamhetsområden, kan därför inte bara underlätta för slöjdaktörerna utan också stärka utövarnas tvärdisciplinära samverkan.

Även gällande kommunikation uttrycks behov av samordning. Aktörer inom slöjdområdet beskriver svårigheter att nå ut med information om planerade aktiviteter, samtidigt som det sker väldigt mycket kulturella aktiviteter så att informationen lätt går förlorad i bruset.

Finansiering och stöd

Långsiktighet och finansiell trygghet är behov som lyfts bland många slöjdaktörer på Gotland. Denna trygghet är viktig för att fria verksamheter ska kunna planera framåt utan att behöva ta

höga ekonomiska risker. Många aktörer känner osäkerhet kring långsiktig finansiering. Från regionens håll krävs därför ett pågående arbete med att informera organisationer och fria verksamheter om ekonomisk stödgivning, och vilka medel som finns att söka regionalt, nationellt och internationellt. Slöjdutvecklaren är del i arbetet med stödgivningen enligt sitt uppdrag och deltar i beredning och bedömning samt en lots till stöd som finns att söka inom och utanför regionen.

Det finns också behov av en resurs som har god kännedom om - och förståelse för kulturföretagare och föreningars lite mindre behov som skulle kunna åtgärdas med relativt enkla medel. Det kan handla om resursdelning eller förslag på stödformer som kan användas för att möta lokala behov utan att gå in i eller starta upp större systemiska processer.

Mötesplatser för slöjd

Lokaler och mötesplatser för slöjd lyfts som ett stort behov för slöjdverksamheten på Gotland. Det behövs verksamhetsanpassade lokaler som kan agera permanenta eller tillfälliga rum för slöjdaktiviteter och spontana möten. En deltagare på workshopen beskrev det som att “slöjden behöver replokaler”. Samtidigt verkar det inte finnas brist på lokaler, men en utmaning i tillgänglighet. Här finns alltså möjlighet att utveckla ett system som möter detta behov. I dagsläget är *Rum för skapande* ett begrepp som redan används av minst två slöjdaktörer på Gotland (Space och Hantverket) för att beskriva denna form av mötesplats. Detta begrepp har potential att fungera som ett koncept för samverkan mellan aktörer med lokaler och verksamheter inom slöjd.

Kompetensutveckling

Kompetensutveckling och påfyllnad är viktigt både för att hålla uppe engagemang för de ideella krafterna och för att utveckla sitt företagande och sitt slöjdarskap för de professionella. Kompetensutveckling kan handla om förenings- och styrelsekunskap, kommunikation, nya regelverk, branschutveckling eller liknande. Vissa kompetensutvecklingsbehov delas med andra branscher eller organisationer och kan arrangeras gemensamt med andra. Det finns behov av samordning och örat mot marken för dessa behov inom slöjdutvecklarrollen.

Handledare

Under samtal och workshops med slöjdaktörerna efterfrågas fler handledare som är pedagogiskt skolade och intresserade av att lära ut olika typer av slöjd, vilket krävs för att slöjd ska nå ut till fler, och framförallt till barn och unga. De ideella verksamheterna har ett behov av fler handledare, samtidigt som kursledare är ett vanligt verksamhetsben hos professionella utövare. Här identifieras alltså ett behov från två olika håll där båda grupper skulle gynnas av fler insatser och resurser riktade till utbildning inom handledarskap och pedagogik och till samverkan mellan kulturaktörer och föreningar. Handledarskap möjliggör inte bara kunskapsspridning utan också

kunskapsöverföring mellan generationer och blir ett sätt att förvalta och vidareföra slöjd som immateriellt kulturarv.

Möjligheter att vara företagare på ön

Att vara verksam företagare inom slöjd på Gotland innebär vissa utmaningar. Under intervjuer och workshops har det lyfts frågor från aktörerna om vilka system som finns för att ta tillvara återväxten av slöjdföretagare på Gotland. Det upplevs som att möjligheten att etablera sig är svår och tar lång tid. Att vara verksam företagare på Gotland skiljer sig också mot att vara företagare på fastlandet, framförallt eftersom resor blir mycket dyrare. Att anlita slöjdare från Gotland till jobb på fastlandet blir mer kostsamt och kan därmed vara avskräckande för arrangörer. I relation till dessa utmaningar har det lyfts ett behov av kompetensutveckling kopplat till att driva företag inom de kulturella och kreativa branscherna, men också satsningar på talangutveckling och mentorsskapssystem har nämnts. Det finns också behov av ökad information om de stöd som finns att söka för resor idag, men också ökat stöd och bidrag för resor till kulturföretagare och arrangörer.

Analys och slutsatser

Slöjdområdet har en bred förankring med många utövare i olika verksamhetsformer, från hobbyutövande till föreningsaktiva och företagare. Dock kännetecknas området av en svag infrastruktur med få starka branchorganisationer och en hög grad av självorganisering. Detta gäller både nationellt och på Gotland. Region Gotland har identifierat slöjdområdet som en av två kulturområden med svag infrastruktur och har som mål 1 i Kulturplanen 2025-2028 att dessa strukturellt svaga områden stärks. Detta har hittills gjorts genom att slöjdutveckling tilldelats mer tjänsteutrymme, 100% mot övriga utvecklares 50%; att slöjdområdet får mer områdesmedel än övriga områden samt genom det nya främjande resurscentret Konst och form på Gotland som också innefattar slöjdområdet. Det är också möjligt för regionen att prioritera områden med svagare infrastruktur vid exempelvis ansökningar, Skapande skola och arrangemang.

Efter en tid av delvis vakans på tjänsterna som regionala slöjd- och formutvecklare finns utrymme att se över utvecklarrollen inför ny tjänstetillsättning.

I dagsläget ingår både slöjd och form i utvecklarnas uppdrag men i och med konstutvecklarens titelbyte till bild- och formutvecklare så har formuppdraget förtydligats i den tjänsten. Det finns alltså en möjlighet att ändra titeln till enbart slöjdutvecklare. Detta skulle rimma med de andra liknande tjänster i Sverige där de flesta har titeln hemslöjdskonsulent eller slöjdutvecklare, samt med kultursamverkansmodellen där området är *främjande av hemslöjd.*

Ett titelbyte där formbegreppet inte var med skulle inte exkludera slöjdutvecklaren att arbeta med aktörer som rör sig inom även detta fält men det skulle kunna underlätta för aktörerna att veta vilken utvecklare de kan vända sig till för olika frågor. Många aktörer arbetar inom olika kulturområden så att exempelvis en konsthantverkare ibland kan söka sig till bild- och formutvecklaren och ibland till slöjdutvecklaren beroende på omständigheter. En tät samverkan mellan kulturutvecklarna så att de kan lotsa aktörerna rätt är självklart viktig. Inom resurscentret Konst och form på Gotland kommer flera av dessa gemensamma frågor att kunna samlas, medan det vid vissa tillfällen är viktigt att se till de olika kulturområdenas särprägel.

En utmaning med utvecklartjänsterna är att de är halvtidstjänster med tydliga regler om bisyssla kopplat till potentiella jävssituationer. Detta kan göra det svårt att rekrytera personal som även behöver hitta, eller redan ha ett annat arbete som inte strider mot regeln om bisyssla. Det finns även en upplevelse att det är svårt att fullfölja uppdraget inom en halvtid. Eftersom slöjdutvecklingen går under två halvtidstjänster kan detta lösas genom att slå ihop dessa till en heltidstjänst. Därigenom finns större möjlighet till att koncentrerat arbeta med uppdraget och att minska på den administration som kan göras av en person istället för två.

Dialogerna har visat behovet av en funktion som har det övergripande områdesansvaret, som känner till slöjdområdet, aktörerna och deras utmaningar och som kan samordna och svara på frågor. Det är viktigt att slöjdutvecklaren agerar nätverkande strateg som jobbar med att koppla samman befintliga system och aktörer istället för att uppfinna nya system.

Genom att regionens slöjdutvecklare stöttar och bidrar till att skapa möjligheter för slöjdområdets befintliga aktörer att göra verksamhet så används resurser på ett effektivt sätt. Slöjdaktörerna i sin tur vänder sig till en allmänhet och erbjuder invånarna till eget utövande genom kurser, aktiviteter och rum för skapande; fördjupning genom föreläsningar och böcker, butiker med material och verktyg samt utbildning inom slöjd. På så sätt kan en mångfald av slöjd nå många invånare.

Det finns en projekttrötthet bland många aktörer där det regionala och nationella stödsystemet gynnar det nya och outforskade medan den befintliga verksamheten ska vara självfinansierad. Slöjdutövare har inte självklart tillgång till Konstnärsnämndens arbetsstipendier då det saknas högre utbildningar inom slöjd och kvar är då främst projektmedel från region eller från Kulturrådets slöjdutlysningar. Desto viktigare blir därför de insatser som den regionala slöjdutvecklaren kan bistår med, direkt eller indirekt genom att tipsa och länka samman aktörer med tillfälliga stöd eller initiativ. Av dessa anledningar finns även ett behov av ökade medel inom produktionsstödet för att kunna inkludera och utveckla slöjdområdet. Det är även viktigt med omvärldsbevakning gällande medel inom exempelvis social hållbarhet, ungdomssatsningar eller medel för att gynna den psykiska hälsan som alla kan ha bäringar på slöjd och vara aktuella för vissa aktörer.

Slöjd- och formutvecklarna har i sitt uppdrag att arrangera två till fyra nätverksträffar och kompetensutvecklingstillfällen per år för områdets aktörer. Träffarna har olika inriktningar och är ett bra sätt att möta flera av de behov som aktörerna uttryckt, så som fortbildning eller breddat nätverk. I dagsläget skickar slöjd- och formutvecklarna ut nyhetsbrev med information från både regionen och andras verksamhet. I dialoger har dock framkommit att aktörerna, trots dessa insatser, ofta saknar kännedom om vad som faktiskt erbjuds, eller att de helt enkelt inte hinner ta del av informationen. Samtidigt uttrycker många ett tydligt behov av ökad kommunikation. Det tyder på att både formerna för nätverksträffar och de kanaler som används för kommunikation behöver ses över och kanske förtydligas, även om innehållet i dagsläget är relevant.

Ett annat behov som uttryckts är brist på utbildade handledare inom slöjd för framförallt barn och unga. Det finns initiativ från Space rum för skapande och Gotlands läns hemslöjdsförbund att starta en fortbildning för att utbilda fler handledare. Liknande fortbildningar genomförs i andra regioner. Genom att regionen stöttar initiativ som detta skapas en effekt som bidrar till regionens måluppfyllelse.

En stärkt samordning mellan slöjdområdets verksamheter skulle ha potential till ökad samverkan mellan verksamheter, samverkan mellan företagare, olika verksamhetsområden, resursoptimering och effektivisering av kommunikation som sammantaget skulle kunna leda till stärkta verksamheter inom slöjdområdet.

Sammanfattningsvis kan sägas att den nuvarande beskrivningen av slöjd- och formutvecklarnas uppgift som finns i överenskommelsen mellan Region Gotland och Gotlands museum väl svarar mot de behov och analyser som slöjdöversynen resulterat i och att dessa därför är fortsatt relevanta i den långsiktiga utvecklingen av slöjdområdet på Gotland.

Rekommendationer

Utifrån slöjdöversynens samlade data och analys presenteras följande förslag:

- Att ändra tjänsten från slöjd- och formutvecklare till enbart slöjdutvecklare
- Att behålla uppdragsbeskrivningen för slöjdutvecklare enligt nuvarande skrivning
- Att göra om två halvtidstjänster för slöjdutveckling till en heltidstjänst
- Att till slöjdutvecklartjänsten rekrytera en person som har god kännedom om slöjdområdets olika delar och dess aktörer och som även är nätverkande strateg
- Att slöjdutvecklaren stöttar befintliga och nya aktörer i deras verksamhet och utveckling, medan aktörerna gör verksamhet som når en allmänhet.

- Att undersöka möjligheten till regionalt produktionsstöd för slöjdare
- Att Region Gotland fortsätter att beskriva slöjd som ett infrastrukturellt svagt område som i enlighet med kulturplanen mål 1 har behov av att stärkas.
- Att se över de behov som uttryckts av aktörer i denna översyn och hur dessa kan tillgodoses av Region Gotland eller i samverkan andra aktörer

Medverkandelista

Deltagare i workshop 19 augusti 2026:
Stefan Johansson, Gotlands museum
Karin Leoson, Region Gotland
Louisa Johansson, Space rum för skapande
Lise Ramböl, Textil Gotland
Annika Wassén, Revet, Ung kultur Gotland
John Gambe, Studieförbundet Vuxenskolan
Victoria Härlin, Studieförbundet Vuxenskolan
Anso Norling, Gotlands museum
Paola Ciliberto, Region Gotland
Måna Engström, Gotlands läns hemslöjdsförbund
Helena Bloom, Svensk Form Gotland
Elfrida Ahlby, STUK Butik och Galleri
Sara Härstedt-Carlsson, Hantverkshuset i Burgsvik

Telefonintervjuer har skett juni-augusti 2026 med:
Erika Åberg, Wynja produktion
Anna Fabler, Region Halland
Pernilla Ekenståhl, Kulturrådet
Friedrike Roedenbeck, Kulturrådet
Christopher Sandberg, Medeltidsveckan
Måna Engström, Gotlands läns hemslöjdsförbund
Anso Norling, Gotlands museum
Stefan Johansson, Gotlands museum
Karin Leoson, Region Gotland

Referenser

Handlingsplan Kulturplan 2025-2028. Ärendenr. RS 2023/1488. Region Gotland. 2024
Kommentarmaterial till kursplanen i slöjd Grundskolan. Skolverket. 2022
Kulturrådets hemsida. www.kulturradet.se/i-fokus/slojd 2026
Kulturplan 2025-2028. Ärendenr. RS 2023/1488. Region Gotland. 2023
Kulturvanor 2025, Kulturfakta 2026:3. Myndigheten för kulturanalys. 2026
Riktlinjer referensgrupp fria professionella. Ärendenr. RS 2026/242. Region Gotland. 2026
Slöjd och hantverk 2021 - Fördjupande rapport om kulturvanor inom slöjd och hantverk. Kulturfakta 2022:4. Myndigheten för kulturanalys. 2022
Överenskommelse mellan Region Gotland och Gotlands museum. Regionsstyrelseförvaltningen Region Gotland. 2026